INVENTARISEREN VAN IMMATERIEEL ERFGOED, BETROKKEN ACTOREN EN BORGINGSMAATREGELEN IN VLAANDEREN – een status quo & analyse (2008-2016)

2017

KORTE INHOUD

1. WAT EN WAAROM

In 2008 ging de Vlaamse Gemeenschap van start met de 'Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed'. België verbond zich er met de ratificatie van de Unesco Conventie voor het borgen van immaterieel erfgoed (2003) immers toe één of meerdere inventarissen voor immaterieel erfgoed aan te leggen. In 2010 werd vervolgens de Visienota 'Een beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen' gepresenteerd door toenmalig minister van cultuur, Joke Schauvliege. De visienota betekende de start van een Vlaams ICE-beleid waarbinnen de klemtoon zeer sterk ligt op betrokkenheid van de erfgoedgemeenschappen. Ze worden gesteund bij hun inzet om ICE te herkennen, benoemen, ontwikkelen, door te geven en te delen. Hiertoe werd ook een digitale tool ontwikkeld: het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be - een databank en website, die immaterieel erfgoed in Vlaanderen, betrokken groepen, gemeenschappen en borgingsmaatregelen inventariseert. Alle content wordt bottom-up verzameld en ingevoerd.

Maar waar bracht deze bottom-up approach ons op het vlak van het documenteren van immaterieel erfgoed, en hieraan gekoppeld de betrokken actoren en borgingsmaatregelen? Weerspiegelt wat momenteel in beeld komt op de website en in de Inventaris de actuele diversiteit aan immaterieel erfgoedpraktijken in Vlaanderen? En wat leert ons dit i.f.v. toekomstige acties m.b.t. het inventariseren van immaterieel erfgoed?

2. HOE

We maakten een analyse van de content verzameld in de databank voor immaterieel erfgoed voor de periode 2012-2016: het geïnventariseerde immaterieel erfgoed, de gedocumenteerde betrokken actoren en de borgingsmaatregelen. Daarnaast maakten we m.b.t. het inventariseren van immaterieel erfgoed ook een analyse van de officiële Inventaris Vlaanderen (2008-2016) en de social media campagne '#ikschrijfgeschiedenis' (dec. 2015-2016).

3. RESULTATEN EN ANALYSE

Op basis van de verzamelde gegevens in de databank van www.immaterieelerfgoed.be komen we tot volgende vaststellingen:

Immaterieel erfgoed (WAT)

Databank

- Er werden in totaal 76 ICE-praktijken beschreven in de databank (waaronder 45 elementen opgenomen op de officiële Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed).

- Domeinen: Bijna 80% van het geïnventariseerd immaterieel erfgoed valt volledig of deels te categoriseren onder sociale praktijken; een vijfde onder ambachten en iets meer dan 10% onder respectievelijk natuur & universum, en podium & muziek.
- Locatie: Een derde van de geïnventariseerde praktijken heeft geen specifieke lokale verankering. Binnen de praktijken met een lokale verankering stellen we vast dat slechts 5 aangemelde elementen in grootstedelijke context voorkomt (>100.000 inwoners). Het gaat hier met name om de provinciehoofdsteden Leuven, Brugge, Gent, Antwerpen.
- Trefwoorden: de top 5 van gebruikte trefwoorden is op één een ex aequo 'feesten' en 'sociale gebruik', gevolgd door processie, stoet, ambachtelijke techniek en viering.
- Er is een minimale weerspiegeling van etnisch-culturele en maatschappelijke diversiteit binnen de geïnventariseerde praktijken.

Inventaris Vlaanderen
Als we binnen dit geheel van invoer uit de databank enkel de Inventaris Vlaanderen bestuderen, blijken de hierboven vermelde vaststellingen zich zelfs nog duidelijker te manifesteren. Meer dan 85% van de elementen valt dan geheel onder sociale praktijken te categoriseren, of hebben er een link mee. De ambachten kennen een procentuele daling naar 22%, podium en muziek naar 6,5%. Natuur en universum kent in verhouding een lichte stijging (18%).

#ikschrijfgeschiedenis
Naar verhouding toe zien we een stijging in de inventarisatie van voornamelijk domeinen natuur & universum en ambachten naar respectievelijk ongeveer 20% en 30% (t.o.v. 11,84% en 21,05%). Het weerspiegelen van etnisch-culturele en maatschappelijke diversiteit blijft echter ook hier een uitdaging.

Betrokken actoren (WIE - databank)

Gedocumenteerde actoren
Er werden 129 actoren met een link naar immaterieel erfgoed gedocumenteerd. Actoren zijn breed opgevat: dit gaat van ICE-verenigingen, groepen of individuen tot onderzoekers, professionele erfgoedorganisaties, enz. Procentueel zijn er 48 % vrijwilligers (verenigingen en individuen), 27 % professionele erfgoedorganisaties en 23% niet vanuit erfgoed gesubsidieerde professionele organisaties (bv lokale besturen, socio-culturele verenigingen enz.) gedocumenteerd.

Organisaties/personen
Slechts iets meer dan een tiende van de gedocumenteerde actoren zijn personen.

Ondersteuning gemeenschappen
De laatste jaren waren vooral de expertisecentra betrokken bij het ondersteunen van gemeenschappen (ICE-trekkersnetwerk) richting Inventaris Vlaanderen en databank. Een tiental erfgoedcellen bleef ook betrokken. Slechts 5 musea zetten hier actief op in.

Borgingsmaatregelen (HOE - databank)

- Algemeen blijkt in Vlaanderen het meeste (gedocumenteerde) inzet te zijn rond communicatie en sensibilisering, gevolgd door de overdracht van immaterieel erfgoed.
- Een kleine 84% van de gedocumenteerde borgingsacties is gerelateerd aan een Inventariselement (aanvraag, rapportering). Dit betekent anderzijds dat weinig initiatieven van gemeenschappen die geen aanvraag wensen in te dienen geïnventariseerd en documenteerd werden, noch projecten/initiatieven van professionele cultureel-erfgoedorganisaties (slechts 9%).

4. CONCLUSIES

Inventariseren van immaterieel erfgoed

- Diversiteit: het beeld van immaterieel erfgoed dat met de huidige bottom-up inventarisatie groeit, biedt niet automatisch een spiegel van de levendige (super)diversiteit aan culturele tradities en praktijken in onze samenleving: van oud en jong, van hier en ginder, van de stad en de randstad, en alle hybride en meervoudige mengvormen die erbij zijn gaan horen. Het immaterieel cultureel erfgoed dat in Vlaanderen leeft, is zonder twijfel veel ruimer en diverser dan wat via de bestaande instrumenten bottom-up geïnventariseerd wordt.
- Aanpakken oorzaken: Het verlagen van de communicatieve en technische drempel met #ikschrijfgeschiedenis bleken een stap in de goede richting, maar nog niet voldoende als antwoord op de uitdagingen. Meer ingrijpende beleidsmatige en proactieve initiatieven lijken aan de orde om het proces van inventarisatie te verbreden en diversifiëren (cfr. artikel Turgeon en rapport Platform)

Inventariseren van borgingsmaatregelen

De initiatieven van cultureel-erfgoedorganisaties worden tot nu toe te weinig gedocumenteerd. Ook praktijken van gemeenschappen die geen aanvraag wensen in te dienen komen moeilijk in beeld. De databank en website dienen hier meer op voorzien te zijn. Daarnaast is ook verdere sensibilisering (van de sector en gemeenschappen) hierrond aan de orde.

UITGEBREID RAPPORT

INVENTARISEREN VAN IMMATERIEEL ERFGOED, BETROKKEN ACTOREN EN BORGINGSMAATREGELEN IN VLAANDEREN

STATUS QUO en ANALYSE

(2008 – 2016)

tapis plein vzw

INHOUD

Inleiding

1. Drie instrumenten voor het inventariseren van immaterieel cultureel erfgoed en/of betrokken actoren en borgingsmaatregelen

1.1 Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed

1.2 Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be

1.3 De campagne #ikschrijfgeschiedenis

2. Resultaten en analyse

2.1 Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed

2.2 Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be

2.3 De campagne#ikschrijfgeschiedenis

3. Vaststellingen

Besluit

INLEIDING

In 2008 ging de Vlaamse Gemeenschap van start met de 'Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed'. België verbond zich er met de ratificatie van de Unesco Conventie voor het borgen van immaterieel erfgoed (2003) immers toe één of meerdere inventarissen voor immaterieel erfgoed aan te leggen. In 2010 werd vervolgens de Visienota 'Een beleid voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen' gepresenteerd door toenmalig minister van cultuur, Joke Schauvliege. De visienota betekende de start van een Vlaams ICE-beleid waarbinnen de klemtoon zeer sterk ligt op betrokkenheid van de erfgoedgemeenschappen. Ze worden gesteund bij hun inzet om ICE te herkennen, benoemen, ontwikkelen, door te geven en te delen. Hiertoe werd ook een digitale tool ontwikkeld: het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be - een databank en website, die immaterieel erfgoed in Vlaanderen, betrokken groepen, gemeenschappen en borgingsmaatregelen inventariseert. Alle content wordt bottom-up verzameld en ingevoerd.

Maar waar bracht deze bottom-up approach ons op het vlak van het documenteren van immaterieel erfgoed, en hieraan gekoppeld de betrokken actoren en borgingsmaatregelen? Weerspiegelt wat momenteel in beeld komt op de website en in de Inventaris de actuele diversiteit aan immaterieel erfgoedpraktijken in Vlaanderen? En wat leert ons dit i.f.v. toekomstige acties m.b.t. het inventariseren van immaterieel erfgoed?

In 2017 maakte tapis plein vzw een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de content verzameld in de databank voor immaterieel erfgoed voor de periode 2012-2016: het geïnventariseerde immaterieel erfgoed, de gedocumenteerde betrokken actoren en de borgingsmaatregelen. Daarnaast maakten we m.b.t. het inventariseren van immaterieel erfgoed ook een analyse van de officiële Inventaris Vlaanderen (2008-2016) en de social media campagne '#ikschrijfgeschiedenis' (dec. 2015-2016). De resultaten werden gebundeld in volgend rapport. Het rapport formuleert geen oplossingen, maar heeft tot doel een status quo op te maken waar toekomstige acties en beslissingen op afgestemd kunnen worden.

1. DRIE INSTRUMENTEN VOOR HET INVENTARISEREN VAN IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED en/of BETROKKEN ACTOREN EN BORGINGSMAATREGELEN

1.1 Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

Het Vlaamse beleid legt, in navolging van de UNESCO-Conventie 2003, de klemtoon binnen het ICE-beleid algemeen zeer expliciet op de betrokkenheid van de erfgoedgemeenschappen. Zo is ook de keuze voor het al of niet benoemen van een traditie, gewoonte of gebruik als immaterieel cultureel erfgoed de verantwoordelijkheid van de gemeenschap, groep en van betrokken individuen zelf. Ze zijn de belangrijkste en centrale actoren bij het identificeren, inventariseren en borgen van het immaterieel cultureel erfgoed. Tevens wordt gevraagd binnen de gemeenschap consensus na te streven in het benoemen en herkennen van immaterieel cultureel erfgoed. De instrumenten die de Vlaamse Gemeenschap in stelling brengt voor het inventariseren van immaterieel erfgoed, moeten deze bottom-up benadering mogelijk maken.

In 2008 riep de Vlaamse Overheid de 'Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed' in het leven. Reeds bij de start van de Inventaris Vlaanderen werd geopteerd voor een reglement met criteria die zeer dicht bij de benadering van de Unesco Representatieve Lijst (artikel 16) aanleunen en vertrekken vanuit bovengestelde uitgangspunten. Zo moet de voordracht beantwoorden aan de definitie van ICE; er moet consensus zijn binnen de cultureel-erfgoedgemeenschap; en de gemeenschap dient aan te tonen zich actief in te zetten voor het borgen van het erfgoed. Aanvullend wordt er vanuit het Vlaamse cultureel-erfgoedbeleid een bijkomend beleidsaccent gelegd met de voorwaarde van begeleiding door een gesubsidieerde cultureel-erfgoedorganisatie. Bij de start in 2008 werd de aanvraag schriftelijk ingediend. Sinds 2013 dient de inhoudelijke aanvraag te gebeuren via de databank van www.immaterieelerfgoed.be.
Een expertencommissie Immaterieel Cultureel Erfgoed buigt zich jaarlijks en sinds 2013 zesmaandelijks over de ingediende aanvragen. De expertencommissie formuleert daarop een advies aan de minister van Cultuur, waarop deze de eindbeslissing voor het al dan niet weerhouden van een aanvraag neemt. Bij opname op de Inventaris Vlaanderen wordt van de gemeenschap verwacht jaarlijks een rapportering in te dienen over de genomen borgingsacties. Ook deze gebeurde initieel schriftelijk, maar sinds 2013 digitaal via de databank van immaterieelerfgoed.be

1.2 Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be

In navolging van de visienota uit 2010 werd vanuit de Vlaamse overheid in 2012 een digitaal medium opgezet voor het inventariseren van immaterieel erfgoed in Vlaanderen, de betrokken actoren en vooral borgingsmaatregelen: het digitaal platform immaterieelerfgoed.be. **T**apis plein nam, als expertisecentrum voor erfgoedparticipatie en focus op Immaterieel Cultureel Erfgoed (ICE), de opdracht aan van de Vlaamse Overheid om deze nieuwe databank en website voor ICE te modereren. Van bij de start stelde de toenmalig minister van cultuur Joke Schauvliege het kader en de doelstellingen voor dit platform scherp. De Vlaamse overheid initieerde immaterieelerfgoed.be met oog op een globale en uniforme aanpak voor het inventariseren en documenteren van immaterieel erfgoed in heel Vlaanderen. De tool werd verwacht bij te dragen aan een verbreding van de Inventaris Vlaanderen en het borgen van ICE. Als kapstok greep de minister ook hiervoor naar de Unesco-Conventie 2003: participatie van de gemeenschappen bij de inventarisatie, het borgen van het erfgoed en de uitbouw van een netwerk stonden voorop.
Voor tapis plein vzw betekende deze opdracht een uitdaging van formaat die we graag aangrepen. In de eerste plaats omwille van het participatieve opzet van het ICH-beleid in het algemeen en het digitale platform in het bijzonder. Een kans ook om op vlak van beeldvorming, de zorg voor immaterieel erfgoed, en de uitbouw van

een lerend en delend netwerk een verschil te maken. Bovendien pionierswerk op internationaal terrein, want www.immaterieelerfgoed.be was bij de eerste opgezette databanken in het kader van de Unesco 2003 Conventie. Naast enkele voorbeelden en experimenten in o.a. Brazilië[1], Canada[2], Portugal[3], Schotland[4] (via wikiformule) was er internationaal nog weinig ervaring opgebouwd in hoe de Conventie zich kon vertalen in het digitaal participatief inventariseren van ICE.

Een databank en website voor ICE in Vlaanderen

Centraal in www.immaterieelerfgoed.be staan de inventarisatie en documentatie van ICE (WAT), de betrokken personen en organisaties – van gemeenschappen tot professionele erfgoedactoren- (WIE), en de borgingsacties (HOE). Deze info wordt verzameld in een Collective Access databank. De invoer in de databank wordt verzameld, geschreven en ingevoerd door een of meerdere personen uit de erfgoedgemeenschap (die hiervoor een persoonlijke login aanvragen). Via invulvelden wordt hen gevraagd naar o.a. een beschrijving van het element immaterieel erfgoed – vanuit de actuele praktijk en niet vanuit een historisch perspectief - , linken met 'ICE-domeinen', socio-culturele betekenis …
Daarnaast wordt er naar een beschrijving van hun organisatie en/of personen gevraagd en naar hun effectieve borgingspraktijk. Welke acties ondernemen ze op het vlak van documentatie, onderzoek, sensibilisering en overdracht? Welke acties plannen ze op basis van vastgestelde noden? De inventarisatie wordt zo gekoppeld aan een bewustwordingsproces van de gemeenschap voor hun erfgoedpraktijk, en dit wordt zelfs als voorwaarde gesteld bij de inventarisatie. Ook professionele organisaties kunnen hun borgingsacties invoeren. Door deze verschillende aspecten te inventariseren en online raadpleegbaar te maken, stimuleert immaterieelerfgoed.be de uitwisseling van ervaring en interactie in het brede netwerk van professionals en erfgoedgemeenschappen.

In 2013 werd in een volgende stap ook de officiële Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed geïntegreerd binnen www.immaterieelerfgoed.be (cfr. boven). Om in aanmerking te komen voor erkenning (door de minister van Cultuur) op de Inventaris, diende voortaan de aanvragende gemeenschap eerst te zijn aangemeld in de databank, en er het element, gemeenschap en borgingspraktijk te beschrijven. Tevens gebeurt de jaarlijkse rapportering via de databank. De integratie van de Inventaris werd geïnitieerd vanuit het Vlaams beleid en loopt parallel met de nadruk die, gestoeld op de visienota van 2010, doorheen de jaren steeds meer kwam te liggen op het borgen en de praktijk daarrond. De nadruk op de borgingspraktijken en –maatregelen dringt door binnen de ondersteuning die professionale erfgoedwerkers bieden aan erfgoedgemeenschappen, maar dus ook in het digitaal platform en binnen de beoordeling van aanvragen voor de Inventaris Vlaanderen vanuit de Commissie Immaterieel Cultureel Erfgoed. In de praktijk zagen we bijvoorbeeld dat gemeenschappen die een aanvraag indienen, meer en meer werden verwacht in zekere mate een ambassadeursrol op te nemen op vlak van borging en hun ervaring te delen met andere gemeenschappen. Door de integratie in www.immaterieelerfgoed.be maakte deze tool hun acties en borgingsproces alvast digitaal raadpleegbaar.

Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be bouwde inmiddels vijf jaar werking uit. Tijd voor een status quo van de invoer en werking. Waar staan we op het vlak van het inventariseren van immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen? Wat leert de invoer ons over dit instrument en waar zien we kansen voor verbetering? De kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de huidige invoer, met inbegrip van de Inventaris Vlaanderen, brengt ongetwijfeld relevante (cijfer)gegevens in beeld, die mogelijks onze ervaringen en vaststellingen in de praktijk zullen bevestigen en een basis kunnen vormen voor de toekomstige werking.

[1] http://portal.iphan.gov.br
[2] http://www.mun.ca/ich/inventory/ ; http://www.ethnologie.chaire.ulaval.ca/
[3] http://www.matrizpci.dgpc.pt
[4] http://www.ichscotland.org (before: www.ichscotlandwiki.org

1.3 De campagne #ikschrijfgeschiedenis

Het beeld van ICEdat gaandeweg in bottom-up inventarisatie groeide de eerste jaren van het digitaal platform, bleek in de praktijk niet automatisch een spiegel van de levendige (super)diversiteit aan culturele tradities en praktijken in onze samenleving: van oud en jong, van hier en ginder, van de stad en de randstad, en alle hybride en meervoudige mengvormen die erbij zijn gaan horen. Het immaterieel cultureel erfgoed dat in Vlaanderen leeft, is zonder twijfel veel ruimer en diverser dan wat via de bestaande instrumenten, de Inventaris Vlaanderen, en het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be, voor 2016 bottom-up geïnventariseerd werd.
Maar wat niet vanzelf komt, kan je natuurlijk een handje helpen vanuit professionele erfgoedwerking als zogenaamde makelaar. Op eigen initiatief en gestoeld op de praktijkervaring wilde tapis plein vzw in 2015 met het digitaal platform experimenteren rond de uitdagingen. We zetten daartoe i.s.m. het ICE-trekkersnetwerk 'ikschrijfgeschiedenis', een grootschalige publieksactie rond de doelstelling van het diversifiëren en actualiseren van immaterieel erfgoed in Vlaanderen.
#ikschrijfgeschiedenis vestigt de aandacht op de rijkdom en diversiteit van de levende tradities, (praktijk)kennis en gebruiken en wil een actueel, levendig en divers beeld geven van de veelheid aan immaterieel erfgoed in Vlaanderen. De actie vertrekt vanuit een individuele benadering (de 'ik'): ze zet mensen in de kijker die in Vlaanderen met hart en ziel tradities en technieken verderzetten, voor en achter de schermen, op welke manier dan ook, en spreekt hen aan op hun trots. Met hun acties, kleine en grote dingen, draagt elk hun steentje bij tot het verderzetten van immaterieel erfgoed.
#ikschrijfgeschiedenis gaat ervan uit dat immaterieel erfgoed wel in ieders leven zit en roept iedereen op een foto of filmpje in te zenden. Dat kan via een eenvoudig invulformulier op www.ikschrijfgeschiedenis.be of via sociale media met #ikschrijfgeschiedenis. Zowel de digitale handeling, als de gehanteerde taalgebruik in de publieksactie werd bewust meer laagdrempelig gehouden. Daarnaast gingen we ook actief op pad om mensen aan te spreken rond hun erfgoed en werd i.f.v. de communicatie samengewerkt met actoren in en buiten de erfgoedsector.

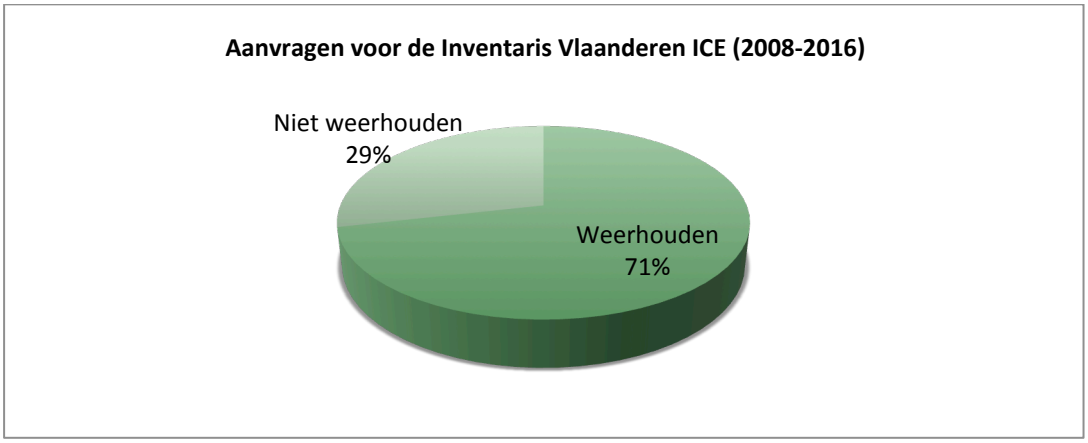
2. RESULTATEN EN ANALYSE

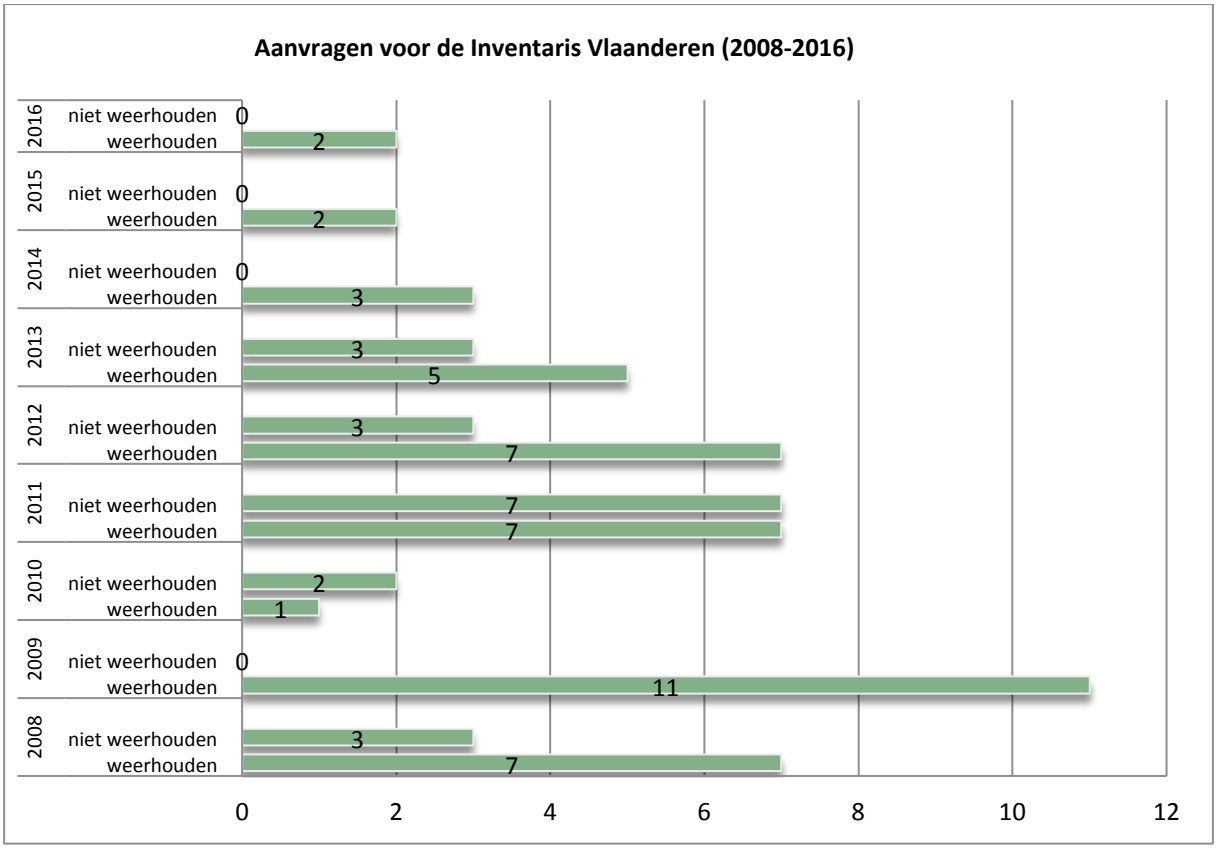
In dit overdeel geven we een overzicht van de resultaten en analyse van de verzamelde data m.b.t. de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed, www.immaterieelerfgoed.be en de campagne #ikschrijfgeschiedenis.

2.1 Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

Aantal aanvragen

Resultaten

Analyse

Tussen 2008 en 2016 werden bij het department CJM in totaal 65 aanvragen ingediend voor de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. Van deze aanvragen werden 45 elementen (71.43%) weerhouden en opgenomen op de Inventaris Vlaanderen. 18 aanvragen (29%) werden niet weerhouden. Wat opvalt is dat er de laatste drie jaar (2014-2016) opmerkelijk minder aanvragen voor de Inventaris Vlaanderen ingediend werden, die wel allen weerhouden werden.

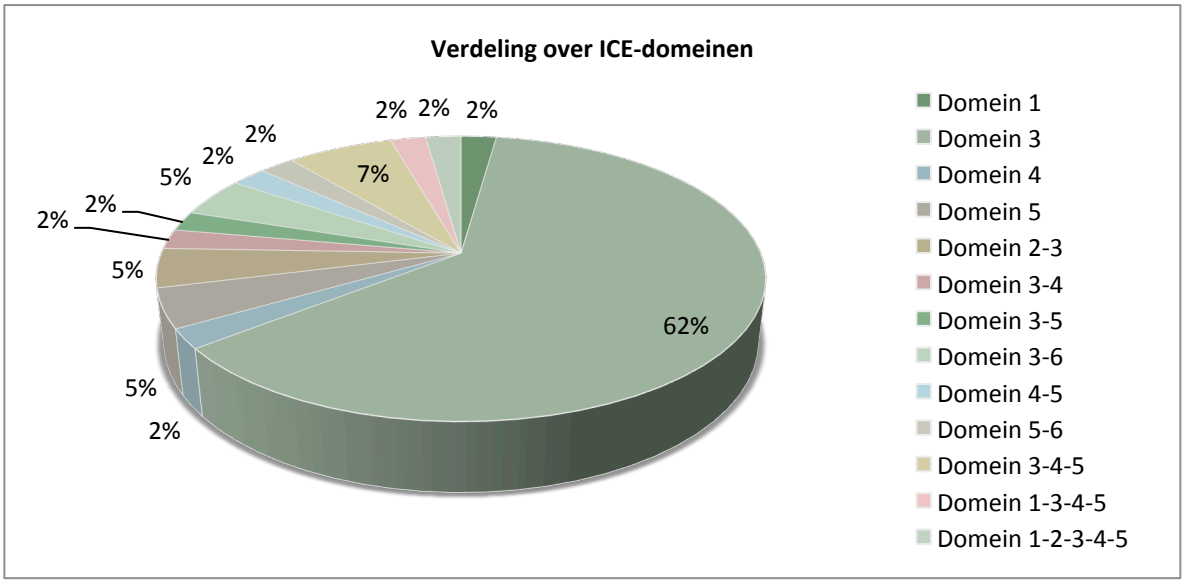
De daling van aanvragen de laatste drie jaar is vermoedelijk voor een groot deel terug te leiden naar de nadruk die steeds meer kwam te liggen op het borgingsproces en het erfgoedbewustzijn bij de erfgoedgemeenschappen (cfr. 1.2). Enerzijds vertraagde dit de processen die toeleiden naar een aanvraag, anderzijds raakten sommige gemeenschappen ontmoetigd door de planlast van een aanvraag en jaarlijkse rapportering. De ingediende aanvragen werden wel allen weerhouden, en werden dus wel kwaliteitsvol geacht door de commissie en de minister.

Verdeling over de ICE-domeinen

Resultaten

verdeling over ICE-domeinen

	Percentage	*Aantal*
Domein 3	62,22%	28
Domein 3-4-5	6,67%	3
Domein 5	4,44%	2
Domein 2-3	4,44%	2
Domein 3-6	4,44%	2
Domein 1	2,22%	1
Domein 4	2,22%	1
Domein 3-4	2,22%	1
Domein 3-5	2,22%	1
Domein 4-5	2,22%	1
Domein 5-6	2,22%	1
Domein 1-3-4-5	2,22%	1
Domein 1-2-3-4-5	2,22%	1
Totaal	*100,00%*	***45***

Analyse

Bij de aanvraag voor een opname op de Inventaris Vlaanderen wordt aan de erfgoedgemeenschappen gevraagd bij welk(e) domein(en) hun erfgoed thematisch aansluit. Wanneer we het totaalbeeld bekijken, valt hierbij op dat bijna 2/3 van de opgenomen elementen (28 elementen, afgerond 62%) hun erfgoed louter linken aan domein 3. Drie elementen geven een combinatie op van domein 3-4-5 (afgerond 7%). Voor domein 5, combinatie domein 2-3 en combinatie domein 3-6, geven telkens twee elementen aan thematisch aansluiting te zien (elk afgerond 5%). De andere domeinen en combinaties blijken op de Inventaris Vlaanderen veel minder vertegenwoordigd. Zo hebben zowel domein 1 als domein 4 individueel als domein slechts een link met 1 element. Domein 4 komt wel nog in een aantal combinaties voor en heeft in totaal zo een thematische link met acht elementen, domein 1 met drie. Opvallend is tot slot dat geen enkel opgenomen element aangeeft louter met domein 2 een thematische link te hebben.

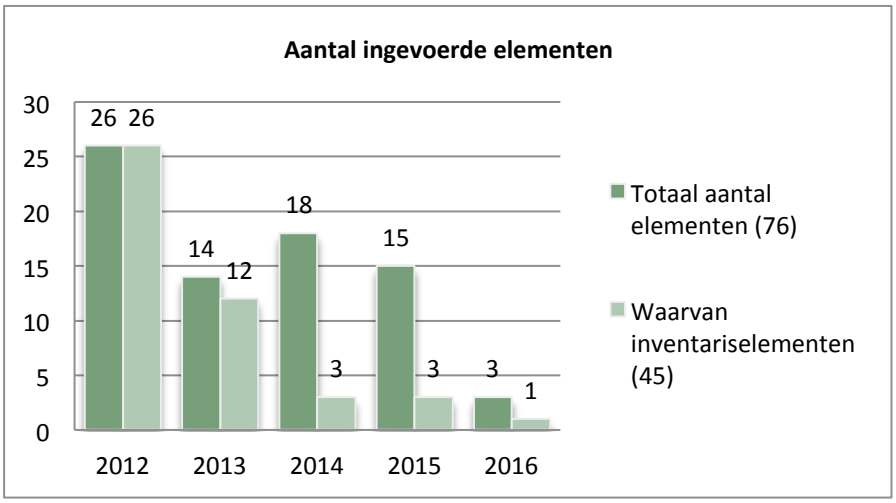
2.2 Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be

Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be kent o.b.v. de invoer drie grote pijlers: WAT (elementen ICE), WIE (betrokken organisaties en personen) en HOE (borgingsacties). De analyse van deze pijlers bezorgt ons relevante informatie over de erfgoedpraktijk in Vlaanderen tussen 2012 en 2016.

WAT

Verdeling inzendingen over de ICE-domeinen

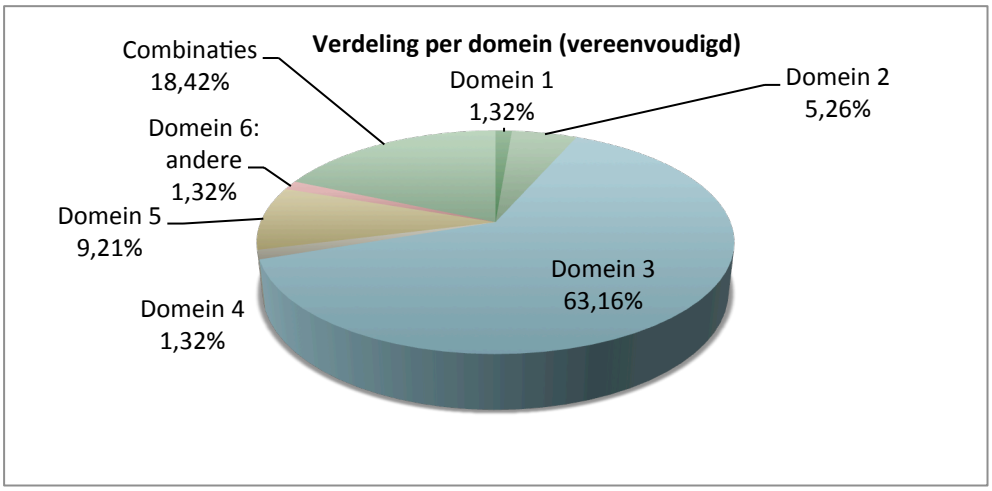
Resultaten

Wie een ICE-element in de databank invoert, duidt hierbij aan bij welk(e) ICE-domein(en) dit volgens hem/haar thematisch aansluiting vindt:

- **Domein 1**: orale praktijken
- **Domein 2**: podiumkunsten
- **Domein 3**: sociale praktijken
- **Domein 4**: natuur en universum
- **Domein 5**: ambachten

De optie 'andere' wordt in dit rapport meegenomen als Domein 6.
Dit leverde volgende resultaten op:

Bij een uitsplitsing van het onderdeel 'Combinaties' en toevoeging bij de absolute domeincijfers, bekomen we volgende totalen per domein:

- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 1 voorkomt: (1+ uit combi's: 2)
  -> 3 van de 76 hebben een link met domein 1, of 3.95%
- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 2 voorkomt: (4+ uit combi's: 4)
  -> 8 van de 76 hebben een link met domein 2, of 10.53%
- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 3 voorkomt: (48+ uit combi's: 12)
  -> 60 van de 76 hebben een link met domein 3, of 78.95%
- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 4 voorkomt: (1+ uit combi's: 8)
  -> 9 van de 76 hebben een link met domein 4, of 11.84%
- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 5 voorkomt: (7+ uit combi's: 9)
  -> 16 van de 76 hebben een link met domein 5, of 21.05%
- Het aantal ingevoerde elementen waarbij domein 6 voorkomt: (1+ uit combi's:0)
  -> 1 van de 76 heeft link met domein 6, of 1,32%

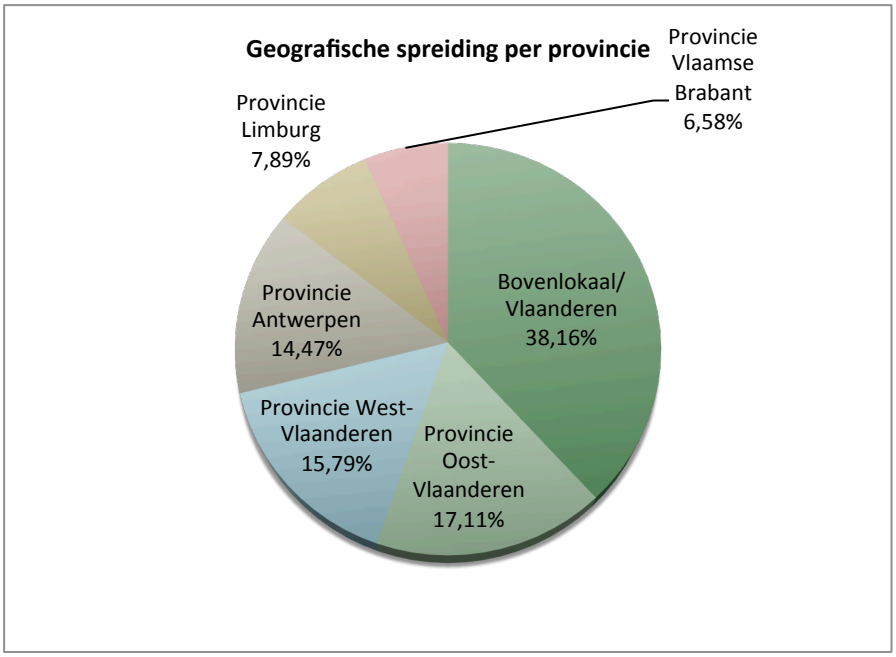
Analyse

Tussen 2012 en 2016 werden er 76 verschillende ICE-elementen ingevoerd op immaterieelerfgoed.be. 45 elementen hiervan (= 59,21%) zijn ICE-elementen die opgenomen zijn op de Inventaris Vlaanderen. Het jaar 2012 kende in vergelijking met de daaropvolgende jaren een zeer hoog invoercijfer. Dit is echter te wijten aan de opstart van het digitaal platform dat jaar, waarbij een oproep gedaan werd naar de gemeenschappen waarvan het element reeds opgenomen was op de Inventaris Vlaanderen, om dit ook aan te melden op www.immaterieelerfgoed.be. Opvallend is tevens dat de invoer de eerste twee jaren vrij constant was, maar 2016 een sterke daling kent met slechts vier aangemelde elementen (waarvan drie in het teken van een aanvraag voor de Inventaris Vlaanderen). Ook hier kan de toenemende nadruk op borging en het duurzaam traag proces rond erfgoedbewustzijn aan de oorzaak liggen.
Uit de analyse blijkt, net als bij de Inventaris Vlaanderen, een grote aanwezigheid van elementen met een link met domein 3, namelijk bijna 4/5 van de ingevoerde elementen (78,95%). Procentueel gezien ligt dit aantal lager dan bij de Inventaris Vlaanderen. Op immaterieelerfgoed.be komen de andere domein m.a.w. verhoudingsgewijs reeds iets meer in beeld. Een vijfde geeft aan aansluiting te vinden met domein 5, gevolgd door een gelijkwaardige vertegenwoordiging van domein 2 en 4 (elk ong. 1/10^{e}). Let wel, deze verdeling is gebaseerd op het totaaloverzicht, met inbegrip dus van de combinaties. Elementen die enkel onder domein 2 of onder domein 4 vallen, blijken nog veel minder aangemeld.

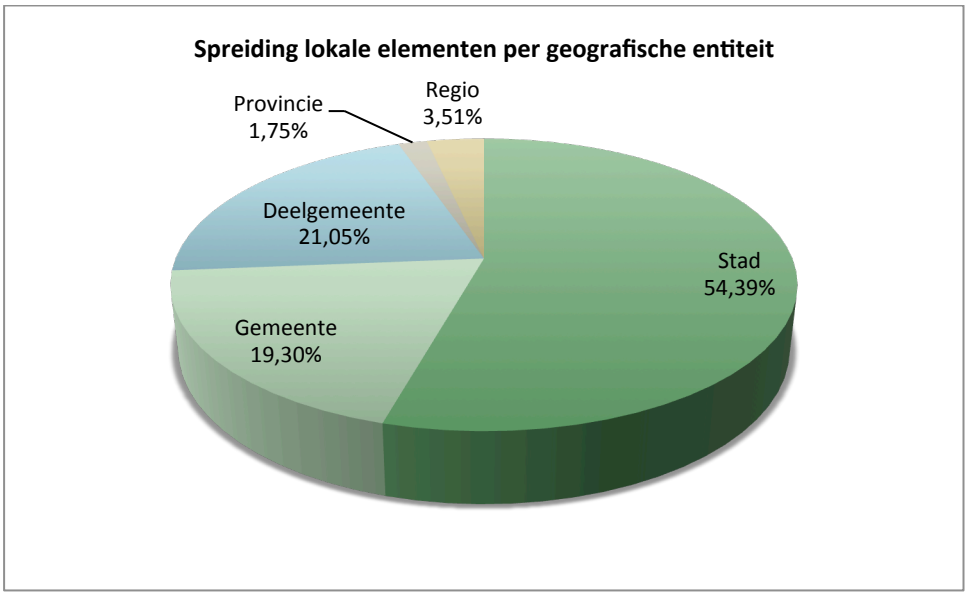
Geografische spreiding

Resultaten

We baseerden ons voor de localisatie van de 76 elementen op de postcodes die al dan niet als 'geografische referentie' toegevoegd werden bij de elementen in de databank. Waar deze ontbraken werd in de mate van het mogelijk een localisatie toegevoegd door de moderatie van www.immaterieelerfgoed.be o.b.v. de naam van het element (vb. Carnaval in Aalst) of de beschrijving.

Vervolgens maakten we een indeling van de lokale ICE-elementen (= 47) o.b.v. de geografische entiteit waar ze beoefend worden: een gehele provincie, regio, stad, gemeente of deelgemeente.[5] Wanneer er bij een ICE-element meer dan één postcode werd ingegeven door de invoerders, werd dit meermaals meegeteld.

ICE-elementen in steden: onderverdeling naar inwonersaantallen		
Grootte van de steden	*Percentage*	*Aantal*
tot 20.000 inwoners	6,45%	2
20.000-30.000 inwoners	22,58%	7
30.000-40.000 inwoners	29,03%	9
40.000-50.000 inwoners	9,68%	3

[5] Indeling naar geografische entiteit o.b.v. https://www.vlaanderen.be/nl/gemeenten-en-provincies/overzicht

50.000-60.000 inwoners (bestaat niet)	0,00%	0
60.000-70.000 inwoners	3,23%	1
70.000-80.000 inwoners	6,45%	2
80.000-90.000 inwoners	6,45%	2
> 100.000 inwoners	16,13%	5
Totaal	*100,00%*	*31*

ICE-domein gelinkt aan geografische entiteiten:

	Deelgemeente	**Gemeente**	**Stad**	**Regio**	**Meerdere** *(Wase reuzen & hanenzetten)*	**Bovenlokaal**	***Vermelding van stad indien meer dan 75.000 inwoners***
D1 (N=1)						100,00%	
D2 *N=4*			75,00 %			25,00%	2*Antwerpen, Gent
D3 *N=48*	16,67%	6,25%	43,75 %	2,08 %	2,08%	29,17%	2*Mechelen, Hasselt, Leuven, Brugge, in combi: Sint-Niklaas
D4 *N=1*						100,00%	
D5 *N=7*			28,57 %			71,43%	
D6 *N=1*						100,00%	
Combi's *N=14*	21,43%		14,29 %	14,29 %	7,14%	42,86%	

Analyse

38.16% van de ingevoerde elementen (= 29) zijn praktijken die verspreid over Vlaanderen beoefend worden (= bovenlokaal). Elementen uit de provincies Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Antwerpen representeren elk ca. één zesde van de ingevoerde ICE-elementen; de provincies Limburg en Vlaams-Brabant respectievelijk 7.89% en 6.58%.

We lezen in de resultaten dat de meeste ICE-elementen die momenteel in beeld komen op www.immaterieelerfgoed.be in een stedelijke context voorkomen en minder in gemeentelijke context. Wanneer we kijken naar de inwonersaantallen uit deze steden, blijkt het hoofdzakelijk te gaan over kleinere steden, met een inwonersaantal lager dan 100.000 (83.87%). Slechts 5 elementen komen voor in steden met een inwonersaantal hoger dan 100.000 (m.n. de provinciehoofdsteden: Leuven, Brugge, Gent, Antwerpen). Qua geografische spreiding van de domeinen is het vermeldenswaardig dat voornamelijk de beleving van domein 3 in stedelijke context reeds gedocumenteerd werd in de databank van www.immaterieelerfgoed.be. De elementen met linken naar domein 5, de ambachtelijke technieken, worden voornamelijk op bovenlokale wijze aangemeld en blijken o.b.v. deze gegevens minder lokaal verankerd.

Trefwoorden

Resultaten

Het digitaal platform biedt invoerders de mogelijkheid 1 of meerdere trefwoorden te kiezen uit een vooraf samengestelde lijst. Daarnaast kunnen ze ook vrije trefwoorden ingeven of kiezen om geen trefwoord(en) aan te duiden.

Trefwoord uit keuzeopties	Aantal keer opgegeven
Feest	24
Sociaal gebruik	24
processie	16
Stoet	15
amb. techniek	13
Viering	13
Muziek	12
Ambacht	8
Vertoning	8
Religieus erfgoed	6
Instrumentaal	5
Vocaal	5
Voeding	5
carnaval	4
Markt	4
Spel	4
Sport	4
Verhaal	4
Drank	2
Taal	2
Theater	2
Dans	1

Analyse

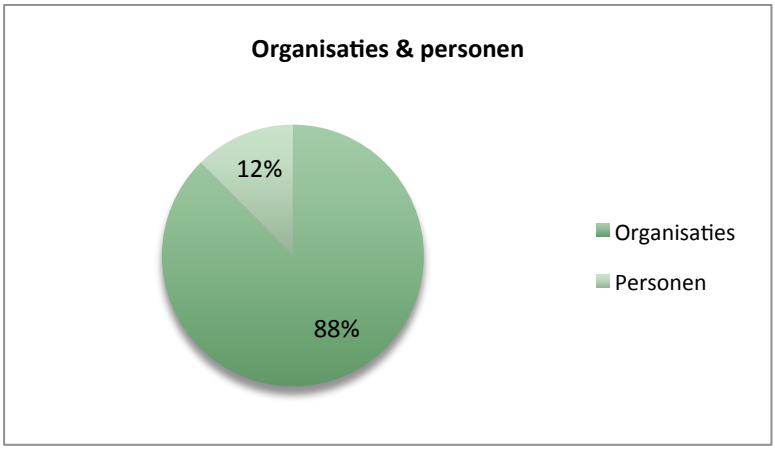
De trefwoorden ‘feest’, ‘sociaal gebruik’, ‘processie’ en ‘stoet’, zijn de meest frequent aangevinkte trefwoorden uit de vaste trefwoordenlijst in de databank. Deze resultaten bevestigen bovenstaande analyses, namelijk de grote aanwezigheid van elementen thematisch gerelateerd aan domein 3. Theater en dans (domein 2) blijken uitzonderlijk weinig van toepassing geweest bij de momenteel geinventariseerde elementen. Muziek blijkt meer van toepassing.

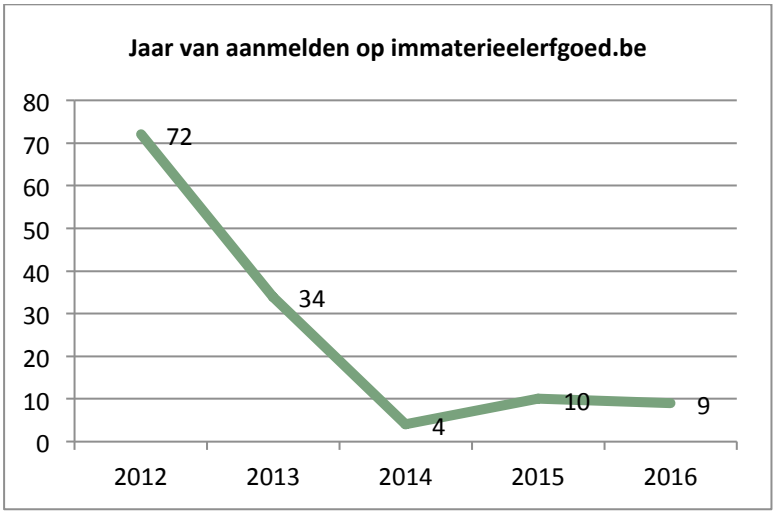
WIE

Actortype

Resultaten

129 actoren beschreven zich in de databank als organisatie of persoon met een betrokkenheid bij immaterieel erfgoed, waaronder 113 organisaties en 16 personen.

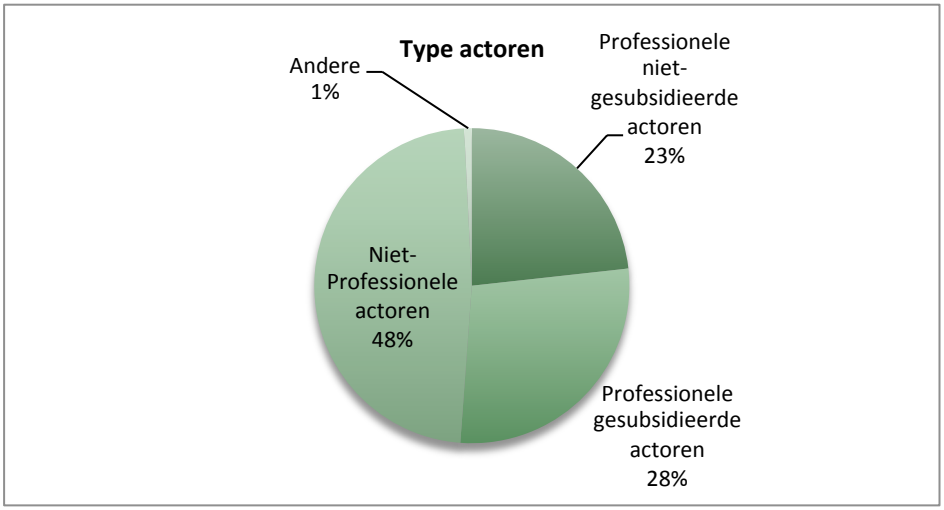
We maakten eveneens een typologisch onderscheid tussen professionele actoren enerzijds en niet-professionele actoren (vrijwilligers) anderzijds. Elke subcategorie deelden we verder op in:

- Professioneel: professioneel ERF (organisatie gesubsidieerd vanuit het cultureelerfgoeddecreet) / professioneel NIET ERF (professionele organisatie, niet gesubsideerd door het cultureelerfgoeddecreet)
- Niet-professioneel (vrijwilligers): een persoon of een vereniging

PROFESSIONELE ACTOREN						
			Landelijk		***Lokaal***	
	Percentage	*Aantal*	*Percentage*	*Aantal*	*Percentage*	*Aantal*
Gesubsideerd vanuit het CE-decreet						
Erfgoedcel	33,33%	12	0,00%	0	70,59%	12
Museum	22,22%	8	21,05%	4	23,53%	4

Expertisecentrum	19,44%	7	36,84%	7	0,00%	0
Persoon	11,11%	4	15,79%	3	5,88%	1
Archief	8,33%	3	15,79%	3	0,00%	0
Organisatie volkscultuur	2,78%	1	5,26%	1	0,00%	0
Steunpunt	2,78%	1	5,26%	1	0,00%	0
Totaal	*100,00%*	***36***	*100,00%*	***19***	*100,00%*	***17***
Niet gesubsidieerd vanuit het CE-decreet						
Lokaal bestuur	36,67%	11	0,00%	0	52,38%	11
Persoon	16,67%	5	22,22%	2	14,29%	3
Vereniging	13,33%	4	33,33%	3	4,76%	1
Museum	6,67%	2	0,00%	0	9,52%	2
Socio-culturele organisatie	6,67%	2	11,11%	1	4,76%	1
Archief	3,33%	1	11,11%	1	0,00%	0
Erfgoedcel	3,33%	1	0,00%	0	4,76%	1
Onderzoeksinstelling	3,33%	1	11,11%	1	0,00%	0
Profit	3,33%	1	0,00%	0	4,76%	1
Welzijnsorganisatie	3,33%	1	0,00%	0	4,76%	1
Actortype onbekend	3,33%	1	11,11%	1	0,00%	0
Totaal	*100,00%*	***30***	*100,00%*	***9***	*100,00%*	***21***
Waarvan erfgoedspelers				*5*		*0*

NIET-PROFESSIONELE ACTOREN: VRIJWILLIGERS						
Vereniging	88,71%	55	88,46%	23	88,89%	32
Persoon	11,29%	7	11,54%	3	11,11%	4
Totaal	*100,00%*	***62***	*100,00%*	***26***	*100,00%*	***36***

Analyse

129 actoren voerden info over hun organisatie of persoon in op het digitaal platform en geven zo aan betrokken te zijn bij immaterieel erfgoed. Binnen deze invoer zien we een grootte vertegenwoordiging van organisaties (113) t.o.v. een klein aantal personen die zich ook individueel als betrokken actor beschreven (slechts 16 = 12,4%).

Binnen de typologische onderverdeling van deze actoren kunnen we 51% tot de professionele actoren rekenen, en 48% tot de groep niet-professionele actoren:

- *Professioneel:* Bij de 36 (professionele) organisaties, gesubsidieerd vanuit het CE-decreet zijn voornamelijk de expertisecentra reeds goed vertegenwoordigd. Van de erfgoedcellen is iets meer dan de helft van de erfgoedcellen aanwezig op www.immaterieelerfgoed.be. Zowel bij de erfgoedcellen, archieven als musea zien we nog veel groeipotentieel.
  Binnen de groep professionele actoren die niet door het CE-decreet gesubsidieerd worden, blijken de lokale besturen sterktst vertegenwoordigd (m.n. 11). Ook hier zien we nog veel groeipotentieel.
- *Niet-professioneel:* Binnen de groep van de vrijwilligers zien we opnieuw het grote verschil in aanwezigheid tussen de verenigingen (organisaties) en personen. Algemeen zien we een grootte aanwezigheid van verenigingen. Vrijwilligers zien blijkbaar een grootte drempel in zich individueel als actor beschrijven.

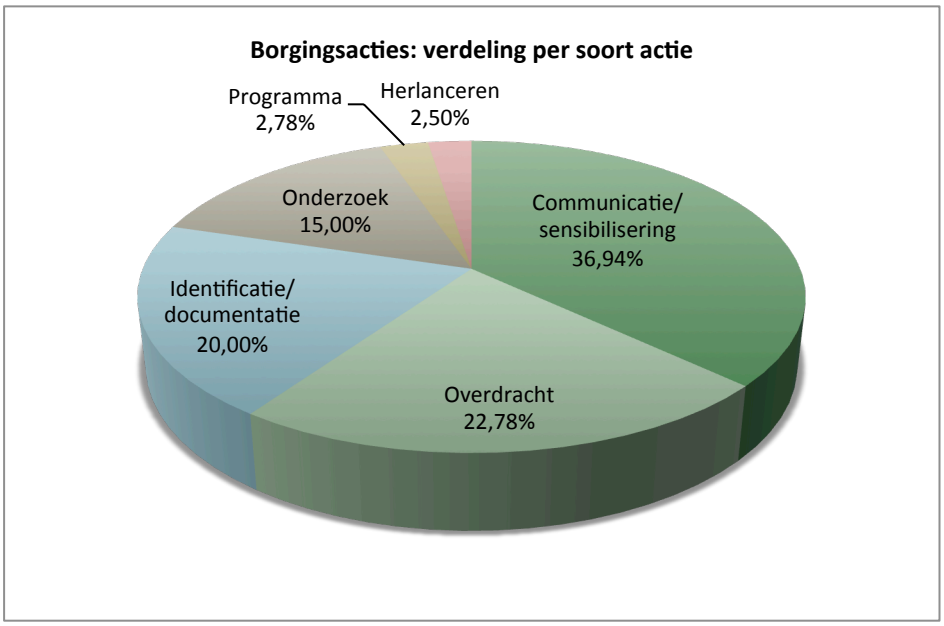
Tot slot zien we de laatste drie jaren een daling in de aanmeldingen. Voornamelijk bij de erfgoedcellen, archieven, musea en niet-professionele actoren, individueel en voor organisaties, zien we nog een groot groeipotentieel. Verdere sensibilisering daarrond is duidelijk aan de orde.

HOE

Indeling acties volgens borgingscategorieën

Resultaten

In totaal werden reeds 360 borgingspagina's aangemaakt in de databank van immaterieelerfgoed.be. Op elke pagina werden echter meestal meerdere acties beschreven. De richtlijn voor het gebruik van de pagina beperkt de pagina's per element per borgingscategorie namelijk tot 2. Grote conclusies vallen uit onderstaande gegevens dus niet af te leiden, want deze geven geen absolute cijfers over het aantal borgingsacties.

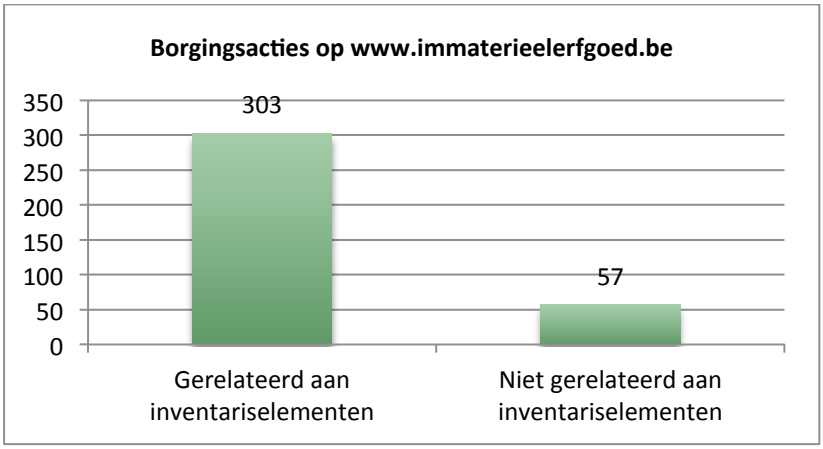

Analyse

36.94% van de borgingspagina's bevatten acties rond communicatie/sensibilisering, 22.78% rond overdracht. 20% van de pagina's hebben betrekking op identificatie/documentatie, 15% op onderzoek. Aanzienlijk minder borgingsacties zijn programma's (2.78%) of draaien rond herlanceren (2.5%).

Borgingsacties gerelateerd aan elementen opgenomen op de Inventaris Vlaanderen

Resultaten

Analyse

84% van de borgingspagina's in de databank zijn acties in het kader van de borging van een element opgenomen op de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed. We kunnen hieruit besluiten dat weinig erfgoedgemeenschappen zich tot nu toe aangesproken voelen om informatie over hun borgingsacties te documenteren in de databank, tenzij in het kader van aan aanvraag of rapportering.

Ondersteuning gemeenschappen

In Vlaanderen kunnen ICE-gemeenschappen methodische ondersteuning bij de borging van hun erfgoed krijgen van professionele erfgoedactoren. Onder ondersteuning verstaan we o.a. opvolging, samenwerking, aanbrengen van inspiratie e.a. Deze ondersteuning kunnen de gemeenschappen in de databank aangeven door een link te leggen naar de bewuste organisatie(s). De analyse van deze linken geeft ons dus een indicatie van de mate van ondersteuning bij erfgoedzorg en de erfgoedwerking van professionele actoren op vlak van immaterieel erfgoed. Wie zet binnen de werking reeds in op ondersteuning van gemeenschappen en zet zelf initiatieven rond immaterieel erfgoed op en deelt deze? Mits deze nuance dat de analyse zich enkel baseert op de gegevens ingevoerd in de databank voor immaterieel erfgoed. In de praktijk ligt de ondersteuning en het aantal initiatieven uiteraard hoger dan uit onderstaande analyses naar boven komt. Maar, het feit dat deze niet zichtbaar zijn, zegt weer iets over de mate waarin actoren actief informatie invoeren in de databank.

Resultaten

- Bij 321 van de 360 borgingsacties/pagina's is er sprake van ondersteuning door één of meerdere actoren uit het professionele erfgoedveld. Bij 39 borgingsacties die werden ingevoerd blijkt er dus geen sprake van ondersteuning. 33 van deze acties werden ingevoerd door professionele erfgoedactoren.
- Zeventien erfgoedcellen bieden ondersteuning aan minstens één ICE-gemeenschap waarvan een borgingsactie gedocumenteerd is in de databank. Ze bieden individueel ondersteuning, of in samenwerking met één of meerdere expertisecentra uit het ICE-trekkersnetwerk.
- Binnen het ICE-trekkersnetwerk blijkt LECA het meest actief te zijn in het bieden van ondersteuning aan gemeenschappen (31 elementen), gevolgd door CAG (9 elementen) en ETWIE (5 elementen). Resonant en Het Firmament ondersteunen elk 2 elementen.
- Slechts 5 musea geven via de databank reeds aan ondersteuning te bieden aan ICE-gemeenschappen.

Analyse

89% van de borgingspagina's in de databank voor immaterieel erfgoed bevatten acties geïnitieerd door ICE-gemeenschappen en ondersteund door een professionele erfgoedorganisatie. Voornamelijk de expertisecentra nemen de ondersteuning van de gemeenschappen op, gevolgd door de erfgoedcellen, vaak in een samenwerking. De grote vertegenwoordiging van elementen met een thematische link met domein 3 en daarbijhorende borgingsacties blijkt ook uit de ondersteuningcijfers (cfr. LECA).

De initiatieven van de professionale ICE-actoren binnen hun werking komen in de databank nog een stuk minder in beeld. Slechts 9% van de acties zijn dergelijke initiatieven.

2.3 De campagne #ikschrijfgeschiedenis

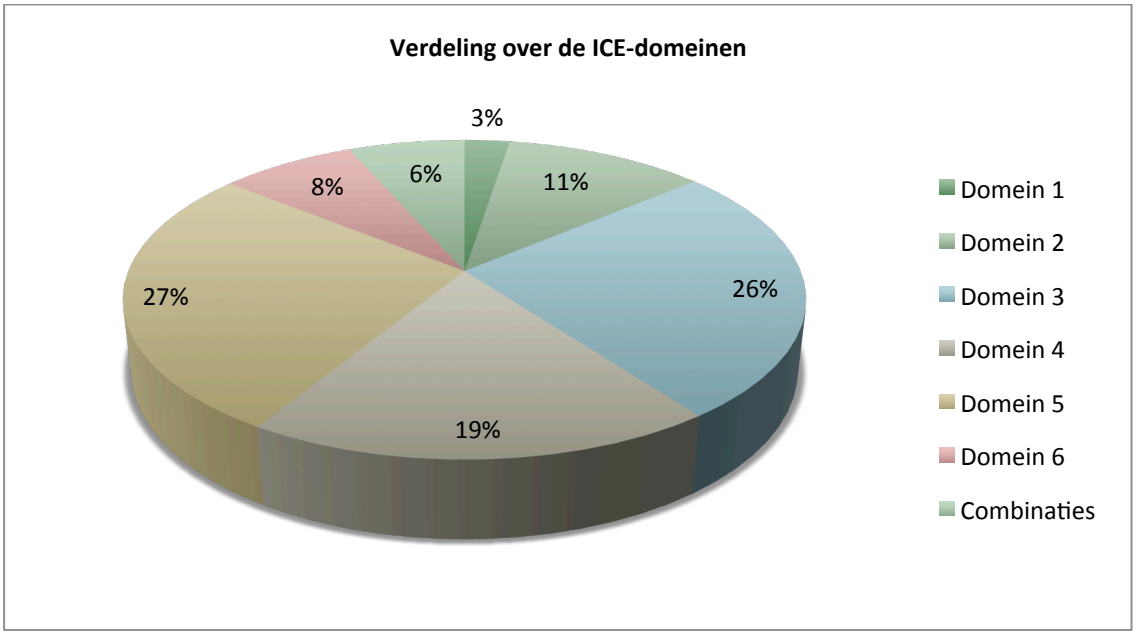
Sinds december 2015 en in 2016 liep de campagne #ikschrijfgeschiedenis van het digitaal platform immaterieelerfgoed.be. De campagne riep individuen en organisaties op tradities en technieken die zij levend willen houden in de kijker te zetten. Op 1 jaar tijd werden zo 550 inzendingen van immaterieel erfgoed verzameld.

Verdeling inzendingen over de ICE-domeinen

Om inzicht te krijgen in de verdeling van de inzendingen over de verschillende ICE-domeinen, werd door de moderator van immaterieelerfgoed.be één thematisch meest relevant domein toegekend aan elke inzending. Dit gebeurde vanuit het eigen inzicht, de opgebouwde ervaring en expertise, en werd dus niet bottom-up gevraagd aan de individuen. De volgende resultaten geven m.a.w. een basisinzicht over de verdeling, maar werden niet door de betrokken individuen bevestigd, dus zijn niet 100% zeker.

Resultaten

Verdeling over ICE-domeinen		
Domein	*Percentage*	*Aantal*
Domein 1	2,55%	14
Domein 2	11,27%	62
Domein 3	26,00%	143
Domein 4	18,91%	104
Domein 5	27,09%	149
Andere	7,64%	42
Combinaties	6,55%	36
Totaal	*100,00%*	***550***

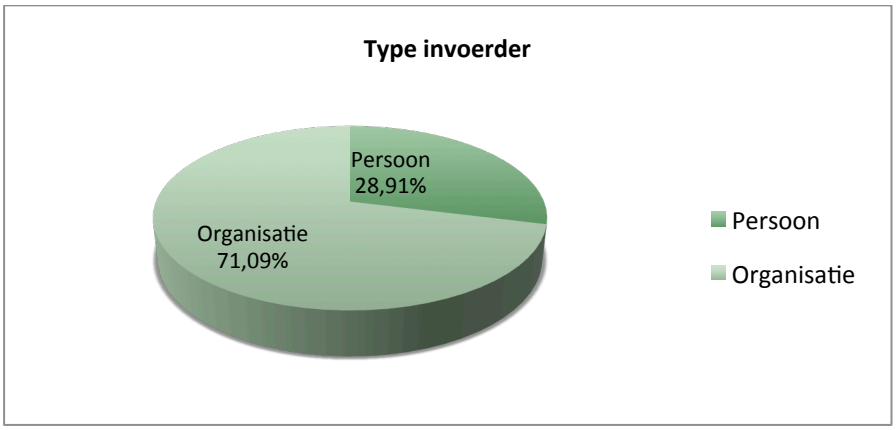
Analyse

Meer dan de helft van de inzendingen sluiten thematisch aan bij domein 5 en domein 3 (respectievelijk 27% en 26%). Iets minder dan een vijfde van de inzendingen vinden aansluiting bij domein 4 (m.n. 18.91%).

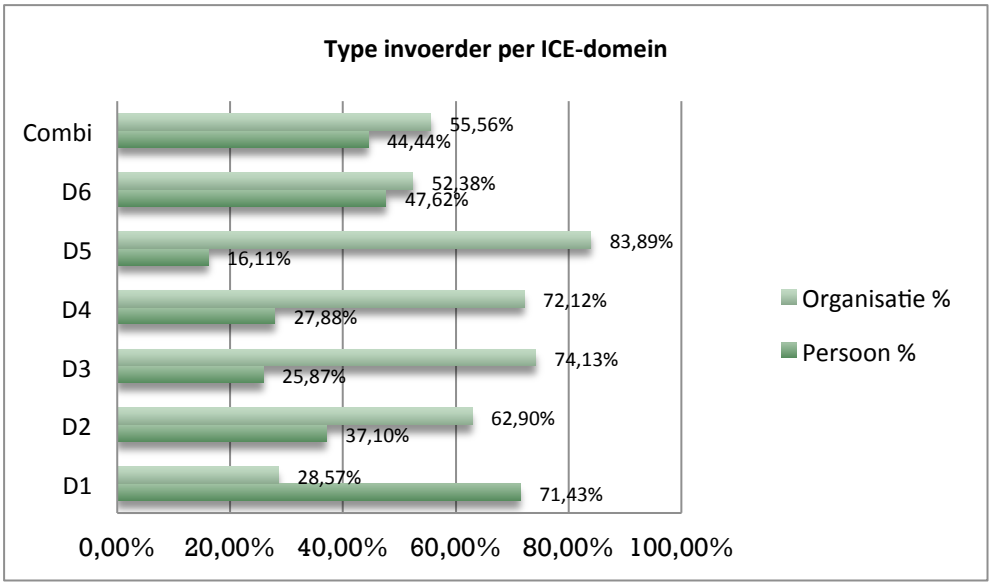
Type invoerder

We bekeken ook voor #ikschrijfgeschiedenis het totaal aantal invoerders, de type invoerder en opdeling per ICE-domein. We maakten hierbij de opsplitsing tussen inzendingen op individuele basis en inzendingen door personen gelinkt aan/vanuit een organisatie.

Resultaten

			Type invoerder			
Domein	*Percentage*	*Aantal*	**Persoon #**	**Organisatie #**	**Persoon %**	**Organisatie %**
D1	2,55%	14	10	4	71,43%	28,57%
D2	11,27%	62	23	39	37,10%	62,90%
D3	26,00%	143	37	106	25,87%	74,13%
D4	18,91%	104	29	75	27,88%	72,12%
D5	27,09%	149	24	125	16,11%	83,89%
D6	7,64%	42	20	22	47,62%	52,38%
Combi	6,55%	36	16	20	44,44%	55,56%
Totaal	*100,00%*	***550***	*159*	*391*		
			Persoon	***Organisatie***		
			28,91%	*71,09%*		

Analyse

Er werden in totaal 159 inzendingen voor #ikschrijfgeschiedenis aangebracht door personen, waarvan 109 unieke (nl. privépersonen en ambassadeurs). De 391 organisatie-inzendingen werden door 119 unieke organisaties aangebracht, waarbij het campagneteam als één actor gerekend werd. Dit geeft een totale onderverdeling van 71.09% inzendingen door personen gelinkt aan/vanuit organisaties, en 28,91% door individuen.

Voor alle domeinen, behalve voor domein 1, zien we op het totaal aantal inzendingen een overwegend aantal inzendingen vanuit organisaties. Voornamelijk bij domein 5, ICE dat meer vanuit individuele basis beleefd wordt, is dit opvallend te noemen.

De verdeling over de domeinen heen blijkt binnen #ikschrijfgeschiedenis meer in evenwicht zijn. Dit was uiteraard het opzet en werd extra gestimuleerd vanuit de communicatie en door concrete acties als de traditiespotters (zie hieronder). De cijfers geven echter aan dat deze pro-actieve aanpak vruchten afwerpt, wil men een divers ICE in beeld krijgen.

Traditiespotters

Resultaten

Traditiespotters waren vrijwilligers van tapis plein vzw die op diverse evenementen en locaties bewust op zoek gingen naar nieuwe inzendingen. De inzendingen zijn de resultaten van zogenaamde PIJL-acties door traditiespotters (http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/hoe/923).

Traditiespotters: verdeling inzendingen over de ICE-domeinen	*Percentage*	*Aantal*
Domein 1	0,00%	0
Domein 2	15,71%	11
Domein 3	10,00%	7
Domein 4	28,57%	20
Domein 5	38,57%	27
Domein 6	7,14%	5
Totaal	*100,00%*	*70*

Analyse

Er werd voornamelijk initiatief genomen om aanwezig te zijn op evenementen en locaties die linken hadden met domeinen twee, vier en vijf - domeinen die initieel minder in beeld kwamen op immaterieelerfgoed.be. Dit resulteert dan ook in een hoger aantal inzendingen voor deze domeinen tijdens deze acties.
Deze bewuste acties hebben uiteraard ook een invloed op het totaal aantal inzendingen en de verhoudingen daarbinnen tussen de vertegenwoordiging van de verschillende domeinen (zie boven).

3. Vaststellingen

Het digitaal platform www.immaterieelerfgoed.be dat in 2012 ontwikkeld werd, was verhoopt om een tool te worden die aan verdere verbreding van de inventarisering zou kunnen bijdragen vanuit zijn digitale bottom-up benadering. Na vijf jaar werking (2012-2016) moeten we op basis van de verzamelde data evenwel evalueren dat dit opzet niet afdoende ingevuld is.

Op vlak van het **inventariseren van immaterieel erfgoed** kunnen we uit dit rapport verschillende zaken afleiden. Het beeld van immaterieel erfgoed dat met de huidige bottom-up inventarisatie groeit (binnen de Inventaris Vlaanderen en www.immaterieelerfgoed.be), blijkt niet automatisch een spiegel te bieden van de levendige (super)diversiteit aan culturele tradities en praktijken in onze samenleving: van oud en jong, van hier en ginder, van de stad en de randstad, en alle hybride en meervoudige mengvormen die erbij zijn gaan horen. De vaststellingen bevestigen wat we in de actuele erfgoedwerking doorheen de jaren ervaarden. Het immaterieel cultureel erfgoed dat in Vlaanderen leeft, is zonder twijfel veel ruimer en diverser dan wat via de bestaande instrumenten geïnventariseerd wordt. De drempel om zich aan te melden en zich te identificeren als immaterieel cultureel erfgoed blijkt in de praktijk nog (te) groot. Het verlagen van de communicatieve en technische drempel en pro-actieve aanpak met #ikschrijfgeschiedenis bleken een stap in de goede richting, maar nog niet voldoende als antwoord op de uitdagingen. Ook de procesmatige dieptewerking van het ICE-beleid, met nadruk op borging en erfgoedbewustzijn, blijkt immers een vertragende impact te hebben op de inventarisatie van immaterieel erfgoed, zowel binnen immaterieelerfgoed.be als m.b.t. de Inventaris Vlaanderen. Meer ingrijpende beleidsmatige en breedgedragen proactieve initiatieven lijken dus aan de orde om het proces van inventarisatie te verbreden en diversifiëren. *(zie ook artikel Neyrinck, J & Janssens, E. Inventorying ICH in Flanders; de 'Werkingsanalyse')*

Wat betreft het **inventariseren van borgingsmaatregelen** besluiten we dat de initiatieven van cultureel-erfgoedorganisaties tot nu toe te weinig gedocumenteerd worden. Ook praktijken van gemeenschappen die geen aanvraag wensen in te dienen komen moeilijk in beeld. De databank en website dienen hier meer op voorzien te zijn, maar misschien vinden deze actoren ook moeilijk de weg of zien ze de meerwaarde er niet van in? Verdere bevraging en sensibilisering daarrond lijkt aangewezen.